

DE SMELTENDE

af LISBETH KRISTINE OLESEN OG ANNE MARIE KORUP

Ugandas hvide gletsjere på toppen af Rwenzori-bjergenes tinder af granit og stejle klipper beklædt med is og sne fortæller deres egen historie. Med sin højeste tinde på 5.109 meter rejser Rwenzori-bjergene sig som et af de mest særprægede bjergområder i verden. Deres knirken vidner om, at gletsjerne smelter. En skæbne, som efter flere årtier har

fået Rwenzoris bjergtoppe til at ligne skyggen af sig selv. Forskerne er bekymrede; 2020 kan være året, hvor den sidste sne smelter.

Higer efter regn

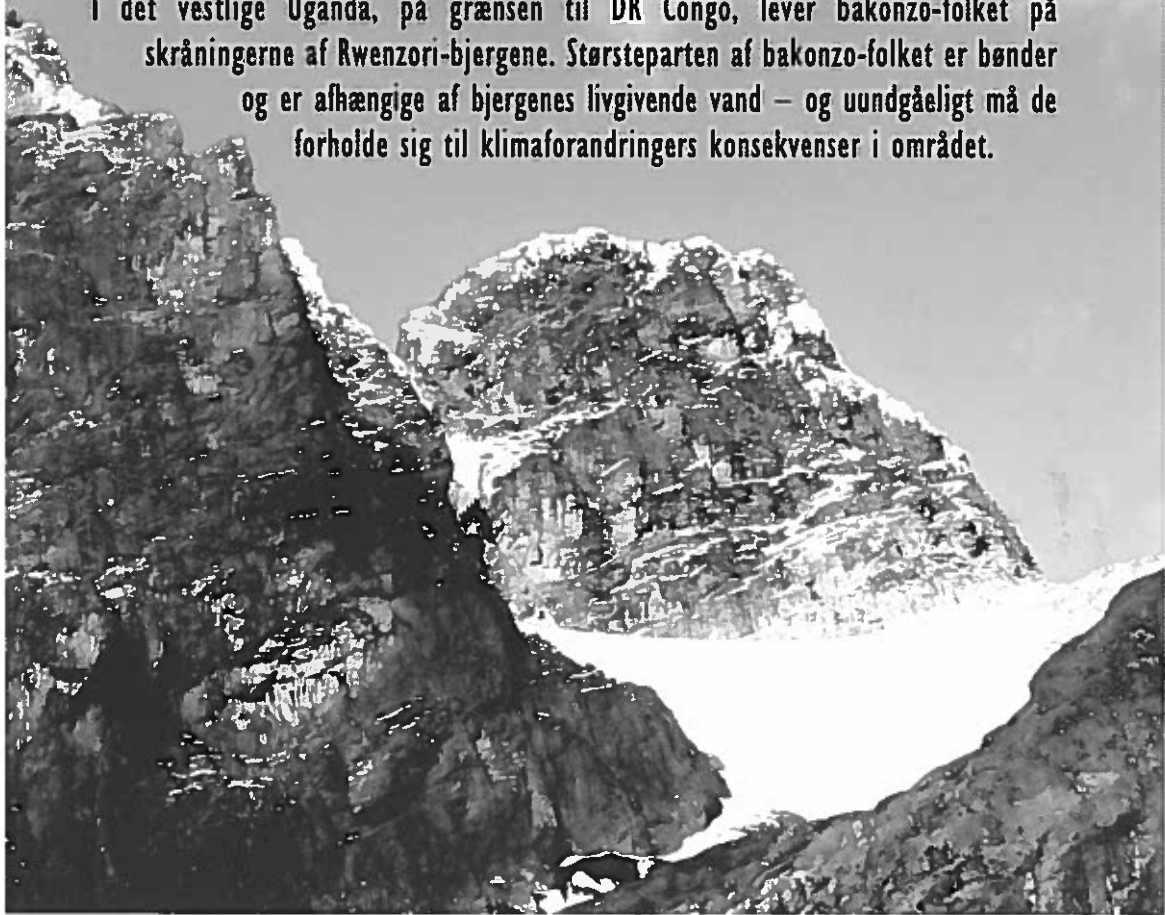
Støvet hvirvler op, da vi kører ind i byen Kasese med den lokale *matatu* taxi-bus. Kasese ligger i det hede lavland for foden af bjergkæden og er sidste stop inden trekket op

af Rwenzori-bjergenes stejle terræn for at nå deres snetoppe.

Kasese er dækket med et fint lag af rødbrunt sand, og hele egnen omkring byen tørster efter vand og regn. Ude i horisonten bag skyer og dis giver *Månebjergene*, som Rwenzori også kaldes, en imponerende kulisser til Kasese. Dette romantiske navn stammer fra Antikkens tid, hvor Ptolemæus i år 150

MÅNEBJERGE

I det vestlige Uganda, på grænsen til DR Congo, lever bakonzo-folket på skråningerne af Rwenzori-bjergene. Størsteparten af bakonzo-folket er bønder og er afhængige af bjergenes livgivende vand – og uundgåeligt må de forholde sig til klimaforandrings konsekvenser i området.

e. Kr. skrev om de sneklædte bjerg-toppe i hjertet af Afrika.

Ved taxicentralen i Kasese taler vi med en mukonzo-kvinde (ental for bakonzo). Hun sælger busbilletter, men mens vi taler, beklager hun sig over varmen og den manglende regn. Lige nu er det egentligt regntid, men regnen lader vente på sig. De lokale taler ofte om, at regntiden gennem det

seneste årti i stigende grad er blevet uforudsigelig. For enten regner det i længere tid end forventet, eller også må de lokale kæmpe mod tørke og dermed svære forhold for landbruget.

Den lokale hotelejer siger, at han klarer sig, for han er ikke afhængig af regnen og har ingen jord, som skal dyrkes. Han kan nøjes med at kunstvande sine få

planter. Men hans blik ser alvorligt ud, når han taler om de lokale bakonzo-bønder, hvis jorder støder op til bjergene. De kan ikke vande deres marker og må tålmodigt vente på regnen og se deres afgrøder hige efter vand – i værste fald tørrer de ind og giver en dårlig høst. Det går ud over fødevarsikkerheden med fejlernæring og underernæring som resultat.

Lake Bujuku i ca. 4500 meters højde får sit vand fra bjergenes mange vandløb. I forgrunden ses den særegne plan-teart Giant Groundsel, som findes i bjergenes alpinzone.

Som en åben fryser

Navnet Rwenzori forpligter. På sine opdagelsesrejser i 1876 "opdagede" Henry Stanley Rwenzori-bjergene, men det var først senere i 1888, at han så sneen og gav bjergene det lokale navn *Rwenjura*, som betyder regnmager.

Udover Kilimanjaro og Mount Kenya er Rwenzori-bjergenes permanent sneklædte toppe de eneste gletsjere i Afrika. For Rwenzori-bjergenes gletsjere har klimaforandringerne store konsekvenser. I 1906 var en af Rwenzoris højeste bjergtoppe, Mount Speke, anslået til at være dækket med 217 hektar is. I 2006 var Spekes ismasse skrumpet ind til omkring 18,5 hektar. Bare siden 2000 har Rwenzori-bjergene mistet en fjerdedel af den oprindelige ismasse. Hvis Rwen-

zoris sne ikke skal forsvinde inden 2020 kræver det en redningsaktion, som involverer ikke alene en global indsats, men også en lokal indsats, hvor den enkelte ugander må blive mere bevidst om bæredygtige handlemuligheder.

Biira Janet, en mukonzo-kvinde i trediverne, lever med sin mor og mormor nogle kilometer uden for byen Bwera på Rwenzoris bjergskråninger. Sammen fører de tre kvinder et hushold, hvor de tager sig af familiens tre piger. Janet er en af de aktive kvinder i lokalsamfundet. Med en gruppe af omkringboende kvinder er hun med i flere udviklingsprojekter, hvilket tydeligt ses i familiens hushold. I baggården er en hønsesgård bygget, hvor 100 høns skraber rundt. Hønsene har Janet fået tildelt af

det nationale landbrugsprogram NAADS (National Agricultural Advisory Services). Udenfor huset har Janet for få år siden fået bygget en 10.000 liters vandtank, på taget er der opsat solpaneler, og i køkkenet er ildstedet bygget om til to lerkomfurer.

Janet fortæller, at familien byggede lerkomfurerne i forbindelse med et udviklingsprojekt faciliteret af FN, der sigtede på at mindske forbruget af brændsel ved madlavning. Derved sparer Janet og hendes hushold både tid (som det tager at samle træ ind) og penge, (da behovet for at købe trækul mindskes). Janet fortæller, at her i området har ni ud af ti hushold lerkomfurer som resultat af udviklingsprojekter gennem de seneste ti år.

En bærer på vej op i bjergene. Al oppakning, som medbringes på trek, bæres på denne måde på ryggen i en sæk forbundet med et bånd over panden.

I Fort Portal, som er et af distriktets større byer, møder vi den lokale ildsjæl Byaruhanga Eriah. Eriah fortæller, at de lokale er nødt til at forstå, hvorfor klimaet forandrer sig, og at de også er med til at påvirke klimaet for, som Eriah så klart udtrykker det, så smelter gletsjerne på samme vis som en åben fryser, der langsomt optøs.

Eriah er en ung og entusiastisk miljøforkæmper, der med sin universitetsgrad i miljø ser det som sit hjerteblod at hjælpe de lokale bønder til at forstå sammenhængen mellem miljøbevarelse og det lokale klima, som de er afhængige af. Han arbejder som programansvarlig hos Kabarole Research and Resource Centre – en lokal NGO, der arbejder for at gøre

små landbrug bevidste om deres ansvar for at bevare et forsvarligt og bæredygtigt miljø.

Den truende skovhugst

Rwenzori-området mærker også følgerne af de nedhuggede skove. NGO'er og lokale ildsjæle gør deres bedste for at udbrede en bevidsthed om, at den enkelte ugander kan gøre en forskel for at opretholde og forbedre landets økosystem, som alt levende er så afhængig af i området.

"Her i Uganda fælder de lokale træerne for at bruge dem til husholdning og for at gøre plads til landbrug. De ophedede temperaturer i byer som Kasese kan derfor blandt andet forklares med skovrydningen. Det er givetvis en af de lokale årsager til, at vi i Kase-

se og andre områder af Uganda og Afrika må vente længere end normalt på regnen. Som lokale har vi efterhånden en grundlæggende viden om, at klimaet forandrer sig, for vi mærker det jo på vores egne kroppe med dårlig høst og den forandrede regntid. Alligevel er langt fra alle helt bevidste om deres egen rolle i forhold til klimaforandringerne," siger Eriah.

Storstedelen af uganderne bruger stadig trækul eller bål til madlavningen, og derfor er de så afhængige af træ fra skovene. "Det er netop her, at folk skal blive mere bevidste om nye teknologier i forhold til husholdning. Folk skal blive bedre til at udnytte deres trækul optimalt, når de laver mad," forklarer Eriah.

Bakonzo-kvinder bærer nedfældet træ hjem fra Rwenzoris bjergskråninger.

Eriah tager os med op på den første del af bjergtrekket, inden vi når de 1600 meter og indgangen til Rwenzori-bjergenes fredede område, hvor jorden ikke må dyrkes. På vores tur taler han om, hvordan bønderne kan bygge terrasser på bjergsiden for at holde på regnvandet og derved få bedre afgrøder. Pludselig peger Eriah op mod en bjergside, hvor røg og en stor, grålig og afsveden mark afslører skovhugst og afbrænding af træernes rødder. Nogle kvinder passerer os. De kommer gående foroverbøjede og bærer deres

brænde på ryggen. Brændet er fæstnet sammen af lærred, der hviler på kvindernes pander, og mændene kommer vandrende ned af bjergsiden med kæmpe sa-ve hvilende på deres skuldre.

"Vi kan umuligt sige til folk, at de helt og aldeles skal stoppe med at fælde træerne, men omvendt er vi nødt til at lave kampagner, som minder folk om, at ét fældet træ kræver, at man planter tre nye. Og her mener jeg, at der også er et behov for at lægge pres på politikere for at lave love, som skal være med til at bevare vores sko-

ve trods vores afhængighed af træ," siger Eriah.

En anden udfordring er den politiske vilje til at kæmpe for Ugandas miljø. Eriah frygter dog, at politikere vil være forsigtige med strenge regelsæt, som muligvis ikke vil være populære blandt vælgerne. Eriah forklarer desuden, at det også handler om at plante træer, som tilpasser sig klimaet og som for eksempel kan leve uden store mængder regn. Men mange af de lokale planter eukalyptustræer, som vokser hurtigt og er nemme at sælge. Men eukalypt-

Børn passer familiens koer på skråningerne af Rwenzoris.

tustræerne, som stammer fra Australien, er ikke naturligt tilpassede til området, og da de også har et højt vandforbrug, er de derfor med til at udtørre bjergenes floder, når de plantes i stort omfang.

Der er således flere agendaer på spil. Regeringen og miljøorganisationer forsøger at bevare skovene og Rwenzoris særprægede natur, men de lokales behov for at fælde træ stiger i takt med befolkningsvæksten. Ligeledes er der også de bønder, som planter træer for at sælge dem. De er i højere grad interesserede i den sikre og

hurtige indkomst, som plantning af eukalyptustræer tilbyder.

Et grønt skatkammer

Bjergenes flora forandrer sig konstant, som vi bevæger os højere op i bjergene. På det stejle trek ledes vi ad snørklede stier og trin af klippesten, trærodde og jordskrænter gennem fem vegetationszoner. Zonerne går fra græsland og skovområder med kæmpelyng, til bjergregnskov, der dækker klippesiderne som et tætbevævet gulvtæppe. Længere oppe kommer man forbi mosbeklædte

træer med det såkaldte "gammelmandsskæg", der hænger overalt på træernes forkrøblede grene. Det er en surrealistisk oplevelse, og vi får fornemmelsen af at bevæge os i et eventyrunivers fra Ringenes Herre. Endnu højere oppe kæmper vi os gennem store sumpområder for til sidst at nå den afro-alpine zone, hvor sneen lægger sig over et måneagtigt og godt hedelandskab. Inden bjergenes snegrænse består terrænet af stejle granitklipper, som vi skal bestige for at stå på den sne, som et forskningsprojekt fra University

Mukonzo-guiden Sebastian med udsigt til Rwenzoris Mount Baker – den ene af tre bjergtoppe, hvor der stadig permanent ligger sne.

College London undersøger den globale opvarmnings indflydelse på. De vandløb, som fødes i bjergene, er nemlig nerven til alt levende i og omkring Rwenzori-bjergene og er desuden den højeste og mest permanente kilde til Nilen.

Størstedelen af bjergkæden er i dag et UNESCO World Heritage Site og naturreservat, og dets skove, endemiske plantearter, dyreliv

og gletsjere varetages af Uganda Wildlife Authority under den ugandiske regering. De øverste højdezoner, som er dækket af lyng og afro-alpin hedelandskab, strækker sig fra omkring 3500 meters højde til snegrænsen og repræsenterer en af de sjældneste vegetationstyper på det afrikanske kontinent. Derudover er bjergskovene også hjemsted for truede

dyrearter såsom den Afrikanske Skovelefant, leoparder, chimpanser og endemiske fuglearter, som er registrerede på IUCN's (International Union for Conservation of Nature) røde liste over truede dyrearter.

Som følge af bjergenes særegenhed kommer her hvert år en del turister, hvilket giver endnu et perspektiv på klimaforandringerne.

Rwenzori-bjergene har endemiske planter som denne Giant Lobelia. Visse plantearter gror usædvanligt store i bjergkæden, hvilket botanikeren Olov Hedberg fra Uppsala Universitet har omtalt som "Africa's botanical big game".

Bjergenes særegne flora og fauna skaber nemlig beskæftigelse til lokale bakonzo-mænd, som gennem Rwenzori Trekking Services arbejder som bærere og guider. Bærerne, som er vokset op på Rwenzoris skråninger, kan således benytte deres identitet som bakonzo og bjergenes status som nationalpark til at skabe en levevej.

Et ørkenland

På en klar dag kan gletsjerne ses på lang afstand, når man kommer op i bjergene, men sneens areal dækker kun sporadisk toppen som en anden kage, hvor man har været fedtet med glasuren.

De seneste års klimarapporter om Ugandas natur er skræmmende læsning. I 2008 tegnede Ugandas miljøstyrelse, NEMA, et dystert billede af Uganda bare 40 år ud i fremtiden: Et ørkenland. Siden 1990 er landets skovareal reduceret med 30 procent til nu kun at være på omkring 3,5 millioner hektar fra tidligere fem millioner hektar.

Rapporter fra 2009 er ikke mere optimistiske og peger på ekstreme vejrforandringer som storme, oversvømmelser, tørke og andre kedelige forhold for landet, som dog stadig i dag ligner en grøn og frodig oase.

Skovene er en vigtig komponent i økosystemet, som sørger for, at vandløb, floder og søer som Lake Victoria, Lake Edward og Lake George i Østafrika ikke tørrer ind. Disse - og især søerne

- er nemlig også storleverandører til fiskeriet.

"Desværre ser vi allerede, at vandstanden i Lake Edward og Lake George bliver lavere og lavere, og det går ud over vores fiskeri", fortæller Eriah. Kommer klimaforandringerne således til at påvirke vandstanden i søerne, vil det også påvirke de bønder, der lever af at fange fiskene.

Bjergenes mange vandløb løber ud i Lake George, Lake Edward via Semliki Floden, videre til Lake Albert og munder i sidste ende ud i selve Nilen. Ugandas Miljøstyrelse, vurderer, at bjergenes smeltende sne har en afgørende effekt på hele dette komplicerede, biologiske kredsløb.

De største udfordringer i arbejdet med at fremme en bæredygtig udvikling omfatter - udover den smeltende sne - den menneskelige befolkningstilvækst med øget pres på naturressourcerne samt ulovlig træfældning. Miljøorganisationer og statslige instanser arbejder for ressourcebeskyttelse og uddannelse i lokalområdet omkring bevaring og økotunsm. Dette er ikke så ligetil, da det er en stor udfordring for lokalbefolkningen at tilpasse deres levevis i takt med en stigende befolkningsvækst.

I tråd med formålet af Rio+20 topmødet fra den 20.-22. juni 2012 om bæredygtig udvikling er der et stort behov for yderligere forskning omkring lokalbondemes levevis og naturopfattelse for dermed at kunne skabe målrettede og bevidsthedsgørende projekter. Her kan Danida komme til at spille en vigtig rolle i fremtiden, da Uganda fortsat er et stort modtagerland af dansk bistand.

Rwenzori-bjergene er Ugandas uvurderlige og grønne skatkam-

mer, som resten af landet nyder godt af. Udsigten på en klar dag med blå himmel er overvældende. Tynde skyer driver forbi, og vejret er bidende koldt, selvom man befinder sig på Ækvator. Med fødderne placeret på disse smeltende gletsjere er nuet nogenlunde håndgribeligt. Langt mindre håndgribelig er Rwenzori-bjergenes og bakonzo-folkets fremtid. ■

Forslag til videre læsning:

Radioprogram:

One Planet. In Search of Africa's Ice. 20. februar, 2012. BBC World Service Programmes.

Department of Geography, University College London // The Climate Change and the Aquatic Ecosystems of the Rwenzori Mountains: <http://www2.geog.ucl.ac.uk/~rtaylor/rwenzori.htm>

ANNE MARIE KORUP ER FREELANCE FOTOJOURNALIST.

USBETH KRISTINE OLESEN ER CAND.SCIENT. ANTH. FRA AARHUS UNIVERSITET OG GENNEMFØRTE KANDIDAT-FELTARBEJDE I UGANDA FRA OKTOBER 2009 - MARTS 2010. USBETH HAR SENEST LAVET FELTARBEJDE I UGANDA FRA AUGUST - OKTOBER 2012, HVOR HUN HAR INDSAMLET EN UNESCO SAMLING TIL MOESGÅRD MUSEUM.

ARTIKLEN ER UDARBEJDET MED STØTTE FRA DANIDAS OPLYSNINGSBEVILLING.

alle fotos af forfatterne